

## Yeni Bir Belgeye Göre Bursa Müderrislerinin Gelirleri

ERCAN ALAN<sup>a</sup>

Geliş Tarihi: 06.07.2018 | Kabul Tarihi: 15.10.2018

**Öz:** XIX. yüzyıldaki modernleşme hareketleri çerçevesinde açılan ve Batı tarzında eğitim veren okullar karşısında eski önemini yitirseler de medreseler, uzun süre Osmanlı eğitim sisteminin temel taşı olarak hizmet etmişlerdir. Medreselerin en önemli unsuru ise; eğitim-öğretim işlerinin sorumlusu olan müderrislerdir. Öyle ki Osmanlı eğitim sistemi ve ilmiye teşkilatı açısından esas olan; kişinin hangi medresede eğitim aldığı değil hangi müderris tarafından yetiştirildiğidir. Osmanlı eğitim sistemi içinde bu kadar önemli olan müderrisler, maddi-manevi her türlü desteğe nail olmuşlardır. Bu anlayışla müderrislerin bir kısmı, geçim sıkıntısı yaşamamaları için maaşlarına ek olarak aynı yardımlarla da desteklenmişlerdir. Bu çalışmada, üzerinde tarih kaydı olmayan ancak, içindeki bazı bilgilerden hareketle 19. yüzyıla ait olduğunu düşündüğümüz bir belgeden hareketle Bursa müderrislerine yapılan nakdi ve aynı ödemeler incelenecektir. Her ne kadar müderrislerin nakit olarak alacakları ücretler hakkında arşiv belgelerinde yeterince bilgi varsa da; kendilerine yapılan aynı ödemelerin ne olduğu, bazı istisnalar dışında, tam olarak bilinmemektedir. Bu yüzden, bu belgenin önemi daha da artmakta ve müderrislerin aynı ve nakdi gelirlerine ilişkin çalışmalara önemli bir katkı sağlamaktadır.

**Anahtar Kelimeler:** Osmanlı, Bursa, medrese, müderris, gelir.

<sup>a</sup> Bitlis Eren Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü  
alanercan@gmail.com

---

## Incomes of Mudarrises in Bursa according to a New Document

**Abstract:** In the nineteenth century, madrasas lost their former significance against the Western-style schools that were opened within the framework of the modernization movements of the nineteenth century, the madrasas have long served as the cornerstone of the Ottoman education system. The most important element of the madrasas is mudarrises (professors) who are responsible for education and training. So much so that in terms of Ottoman education system and ilmiye organization (learned group), which student was educated by which mudarris, rather than who was educated in the madrasa. Mudarrises, who were so important in the Ottoman education system, received all kinds of financial and moral support. For this reason, some of the mudarrises were also supported with the aid given in kind in addition to their salaries for the living conditions. In this study, the aid given in kind and monetary payments made to Bursa's mudarrises will be examined by moving from a document that does not have a date on it but we think that it belongs to the nineteenth century. Although there is enough information in the archive documents about the fees that the mudarrises will receive in cash; it is not known exactly what the aid given in kind made to them are, except for some exceptions. So, the importance of this document increases, and it provides a significant contribution to the study of the aid given in kind and the cash revenues of the mudarrises.

**Keywords:** Ottoman, Bursa, madrasa, mudarris, income..

© Alan, Ercan. "Yeni Bir Belgeye Göre Bursa Müderrisslerinin Gelirleri." *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 16 (2018), 209-226.

## Giriş

Osmanlı İmparatorluğu'nda müderrisler ilmiye sınıfının bir üyesi olarak "tedris" diye tabir edilen eğitim-öğretim faaliyetlerinden sorumlu idiler. Osmanlı eğitim sisteminin temelini ise; modern Batılı okulların iyice yaygınlaştığı XIX. yüzyılın ortalarına kadar, medreseler oluşturmaktaydı. XIX. yüzyılda Batı tarzında eğitim veren okullar, devletin ihtiyaç duyduğu askeri, bürokratik ve teknik kadroları yetiştirdiler de, medreseler de imparatorluğun yıkılışına kadar varlıklarını korumayı başarmışlardır. Öyle ki klasik dönem ilmiye sınıfının yerine getirdiği kaza (yargı), ifta (fetva) ve tedris (dini içerikli eğitim-öğretim), her ne kadar bazı değişiklik ve kısıtlamalara uğrasalar da, ilmiye sınıfının tekelinde idi. İlmiye sınıfına girişin temel şartı ise, medrese eğitimi almaktı. İlmiye sınıfına dahil olmak isteyen öğrenciler, sıbyan mektebi olarak tabir edilen ilkokulu tamamladıktan veya ona eşdeğer bir eğitim aldıktan sonra, en alt düzeydeki medresede okuyacak kadar istidat göstererek medrese eğitimine başladılar. Bundan sonra ise her derecedeki medreseleri kademe kademe ilerleyerek eğitimini tamamladılar.

Devletin ihtiyaç duyduğu kadroları yetiştirmek üzere ilk medrese, kuruluş yıllarında Orhan Gazi zamanında, tahminen 1331 yılında İznik'te kurulmuştur. Ardından devletin hızla büyümesine paralel olarak başta eski başkentler Bursa ve Edirne olmak üzere, devletin hem Asya'daki hem de Avrupa kıtasındaki topraklarına medreseler kurulmaya başlanmıştır. İncelememize konu olan Bursa medreselerinin önemli bir kısmı da, imparatorluğun ilk bir buçuk asırlık döneminde kurulmuştur.

İstanbul'un fethinden sonra ise burası devletin her anlamda merkezi haline gelmiş; başta padişahlar ve yüksek rütbeli devlet adamları olmak üzere imkanı olan herkes medreseler ve buraya finansal destek sağlayan vakıflar kurarak İstanbul'un, İslam dünyasının ilim, eğitim ve kültür merkezi haline gelmesini sağlamışlardır. İstanbul'un bu özelliği imparatorluğun sonuna kadar devam etmiştir.

## 1. Müderrislik Mesleği ve Müderrislerin Gelirleri

Müderris olmanın ilk ve temel koşulu; medrese eğitimini başarı ile tamamlamaktır. Bu kural; imparatorluğun kuruluşundan yıkılışına kadar cari olmuştur. Temel eğitimini tamamlayan birisi; kabiliyeti oranında medreselerden birine girebilirdi. Medrese sisteminde talebe; birbirinin hazırlayıcısı ve tamamlayıcısı olan medreselerde eğitimini tamamladıktan sonra, ilmiye sınıfına ve dolayısıyla müderrislik mesleğine girişin diğer bir şartı olan mülâzemet uygulamasına dahil olmaya hak kazanırdı. Mülâzemet ise, ilmiye mesleğindeki bir terim olarak iki anlama gelmekteydi. İlk olarak medrese mezunlarının müderris ya da kadı olmak için isimlerinin deftere kaydedilmesiyle başlayan kadı veya müderrislik adaylığı süreci; ikinci olarak ise müddet-i örfiye denen görev süreleri dolan kadı ve müderrislerin İstanbul'da geçirdikleri mazuliyet sürecini ifade etmekteydi.

Medrese eğitimini ve mülâzemet sürecini tamamlayan bir kişi, en alt düzeydeki medreselerden birinde göreve başlardı. Bu durum Fatih Kanunnamesi'nde "İbtida yeni mülâzım yirmi akçe medreseye, andan yirmi beş, andan otuz, andan otuz beş, andan kırk, andan kırk beş, andan elli akçeye vasil olur." şeklinde ifade edilmektedir.<sup>1</sup> Meslek hayatına en alt kademedeki medreseden başlayan bir müderris, kademe kademe ilerleyerek mevleviyet rütbesindeki üst düzey medreselere ve oradan da büyük ve önemli şehirlerdeki kadılıklara, nişancılık ve defterdarlık gibi görevlere atanabilirlerdi. Nitekim Fatih Kanunnamesi'nde, Dâhil, Hâric ve Sahn müderrislerinin mevleviyet makamında oldukları ve yevmiyelerinin de elli akçe olduğu, kendilerinin reisülküttabdan ve defter emininden daha üst makamda oldukları belirtilmiştir. Ayrıca Dâhil ve Sahn müderrislerinin mal defterdarı ve nişancı olabilecekleri; yine Sahn müderrisleri ile Ayasofya müderrislerinin de beş yüz akçelik kadılıklara atanabilecekleri, buradan da kadıaskerliğe yükselebilecekleri

<sup>1</sup> Fatih Sultan Mehmed, *Kânûnnâme-i Âl-i Osman (Tahlil ve Karşılaştırmalı Metin)*, Haz. Abdülkadir Özcan, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2003, s. 11.

yer almaktadır.<sup>2</sup> Bu noktada Osmanlı İmparatorluğu'nda genel olarak ilmiye sınıfının ve özelde müderrisliğin, temelde iki gruba ayrıldığını söyleyebiliriz. Buna göre yevmiyesi 50 akçe ve üstü olan müderrisler mevleviyet grubuna dahildi. Bunların sayısı az olup üst düzey müderris grubunu oluşturmakta idi. İkinci ve daha kalabalık grup ise; atanma yetkisi kadıaskerlerin elinde olan müderrislerdi. Bu iki gruba yevmiyesi 20 veya 10 akçeden daha düşük olan ve "Buk'a" diye adlandırılan küçük medreseleri de dahil edebiliriz. Bu medreselere, mahalli kadının arzı üzerine atama yapılırdı.<sup>3</sup>

İncelememize konu olan defterde, Bursa'da, hem mevleviyet, hem kadıaskerliğe bağlı ve hem de buk'a tipinde medreselerin var olduğunu görmekteyiz. Medreseler, "külliye" denen vakıf kompleksi içinde yer alırdı. Müderrisler de, maaşlarını genel olarak, ders verdikleri medresenin bağlı olduğu vakfın gelirlerinden alırlardı. Vakıf mütevellileri, müderrislerin aylıklarını beratlarında yazan ve "yevmiye" denen günlük ücret üzerinden aylık olarak hesaplamak suretiyle öderlerdi. Müderrislerin "yevmiye" diye adlandırılan bu ücretleri bazı kaynaklarda, "cihet", "cihet-i tedris", "vazife" gibi adlarla da ifade edilmektedir. Bu durum, kendilerine vakıf gelirlerinde ödeme yapılması ile alakalı olmalıdır.<sup>4</sup> Müderrislerin bir kısmına, rütbesine ve medresenin bağlı olduğu vakfın imkanlarına göre, başta temel gıda maddeleri olmak üzere, birtakım aynî yardımlar da verilirdi. Normal gelirlerine ek olarak verilen bu aynî yardımlar daha çok buğday, arpa, pirinç, yağ, bal gibi gıda maddeleri ile odun, saman vs. gibi dönemin temel ihtiyaç maddeleriydi.<sup>5</sup>

<sup>2</sup> Fatih Sultan Mehmed, *Kânûnmâme-i Âl-i Osman*, s. 7-13.

<sup>3</sup> Buk'a hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., Mehmet İpşirli, "Buk'a", *DİA*, VI, İstanbul, 1992, s. 386-387.

<sup>4</sup> XVI. yüzyılın ilk yarısına ait bazı kayıtlarda, müderrislerin aldığı ücretler "cihet-i tedris" adlandırılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. TSMA Defter No: 5604, 5375 ve 10053. 10053 numaralı defter neşredilmiştir. Bkz., Ercan Alan, "Yeni Bir Belgeye Göre XVI. Yüzyılın İlk Yarısında Rumeli Medreseleri ve Müderrisleri", *Turkish Studies*, 12/1, 2017, 1-32.

<sup>5</sup> Müderrislerin gelirleri ve aldıkları aynî ödemelere ilişkin bazı müstakil

Yine bazı müderrisler vakıflardan aldıkları maaş ve aynı ödemelerin yanı sıra saraydan “inam” adı altında ek bir ödeme daha almaktaydılar. Padişahın, tebaasına, ihtiyaç sahiplerine, devlet adamlarına, ulemaya ve her türlü görevlilere verdiği nakdi ya da aynı yardımlara “inam” denmekteydi.<sup>6</sup>

Müderrislerin saraydan aldığı inama ilişkin II. Bayezid dönemine ilişkin kayıtlar günümüze ulaşmıştır. 909-917 (1503/1504-1511/1512) tarihleri arasındaki sekiz yıllık dönemde, İstanbul’da, müderrislerine inam verilen medrese sayısı 17’dir. Bu süre zarfında İstanbul’daki müderrislere verilen inam 857500 akçedir. Bu müderrisler, ayriyeten taziye, düğün, hac yolculuğu, eser telifi gibi sebeplerden dolayı da inam verilme suretiyle desteklenmişlerdir. Kendilerine paranın yanı sıra Bursa ve Amasya dokuması olan değerli kumaşlar da inam olarak verilmiştir.<sup>7</sup> Bu durum; Osmanlı yönetiminin bilime ve bilim adamlarına verdiği önemi göstermektedir.

## 2. Eserdeki Verilerin Analizi

Çalışmamıza konu olan eser, Millet Kütüphanesi, Ali Emiri kısmında, AEMnz, 726/1 numara ve “Mecmûa’-i Eş’ar ve Fevâid” başlığı altında kayıtlıdır. İsminden de anlaşılacağı üzere bu eser daha çok bir şiir kitabıdır. Eserin büyük bir kısmını dinî-tasavvufî şiirler ya da şiir denemeleri oluşturmaktadır. Ayrıca eserin muhtelif sayfalarında çeşitli rahatsızlıklara iyi gelen ilaç veya macun yapımının tarifleri de yer almaktadır. Toplam 47 varak olan eserin, bizim incelememize konu olan

---

kayıtlar mevcuttur. Ayrıntılı bilgi için bkz., Mefail Hızlı, “Osmanlı Eğitim-Öğretim Tarihi Konusunda Önemli Bir Kaynak: “Müderrisin Vezâifi””, *Ulu-dağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 8, C. 8, 1999, s. 102-110. Hızlı’nın neşrettiği bu eserin muhtevası, araştırmamıza konu olan eserle benzerlik göstermektedir. XVI. yüzyıl müderrislerinin aldıkları aynı ödemeler için bkz., Alan, “Yeni Bir Belgeye Göre XVI. Yüzyılın İlk Yarısında Rumeli Medreseleri ve Müderrisleri”, s. 11-20.

<sup>6</sup> İnâm hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., İlhan Gök, *İstanbul Büyükşehir Kütüphanesi MC. O. 71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn’âmât Defteri (Transkripsiyon, Değerlendirme)*, Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2014.

<sup>7</sup> İlhan Gök, “İN’ÂMÂT Defteri Çerçevesinde II. Bayezid Dönemi İstanbul Medreselerine Bakış”, *Mavi Atlas*, Sayı: 3, 2014, s. 66-78.

kısmı ise; 42a numaralı varaktan itibaren başlamakta ve 43b'ye kadar devam etmektedir. Bu kısım; herhangi bir tarih verilmeksizin "Mahrûse-i Burusa Medârisinin Müderrisleri Olan Efendilere Ta'yîn Olunan Vezâif" başlığı ile başlamaktadır. Her ne kadar bu kısımda bir tarih verilmese de; eserin muhtevasında yer alan bazı bilgiler, tarihi konusunda bir fikir vermektedir. Örneğin Bursa'da ikamete mecbur kılınan eski şeyhülislam Sâlih-zâde Ahmed Esad Efendi'nin affedildiğini bildiren bir ferman sureti esere dercedilmiştir. Burada tarih olarak evâsıt-ı [11-120] Cemâziye'l-âhir sene1225 kaydı yer almaktadır. Bu tarih kaydı ise; 14.07.1810-23.07.1810'a tekabül etmektedir. Yine bazı şiirlerin altında yer alan tarihler de eserin tarihi hakkında bir ipucu vermektedir. Örneğin Mısır'ın fethi ile alakalı bir şiirin altında sene 1214 tarihi vardır ki bu da 1799-1800'e denk gelmektedir. Bu bilgilerden hareketle eserin XIX. yüzyılın başlarına ait olduğunu söyleyebiliriz.

Eserde o tarihlerde Bursa'da mevcut olan her rütbeden toplam 42 medresenin ismi, müderrisinin aldığı yevmiye ve eğer aynı yardım yapılıyorsa bunların ayrıntılı bir dökümü verilmiştir. Ayrıca bazı medreselerin danışmendlerine yapılan aynı yardımlar da yer almaktadır.

Elimizdeki belgeye göre; en yüksek yevmiyeli medrese 196 akçe ile Çelebi Mehmed Medresesi'dir. Onu, 178 akçe yevmiye ile Sultan II. Murad Medresesi ve 177 akçe ile Murad-ı Hüda-vendigâr (I. Murad) Medresesi takip etmektedir. Ayrıca 140 akçe yevmiye ile Sultan Orhan ve 110 akçe yevmiye ile Yıldırım Bayezid Medresesi, yevmiyesi 100 akçenin üstünde olan medreselerdir. Belgede Hüseyin Çelebi Medresesi için 222 akçe yevmiye yazsa da bunun bir hata olduğu ve muhtemelen burasının 22 akçelik bir medrese olduğu anlaşılmaktadır.

En düşük yevmiyeli medreseler ise; 3 akçe yevmiye ile, Leyszâde, Pîr Esîr ve Göbekli medreseleridir.

Bazı medreselerin yevmiyeleri belirtilmemiş olup müderrislerinin, medreselerinin bağlı olduğu bazı köy ve mezraların

iltizam yoluyla işletilmesinden geçindikleri belirtilmiştir. Süleyman Paşa ve Veliyyüddinzâde Ahmed Paşa medreseleri bu şekildedir. Özellikle Süleyman Paşa Medresesi için, İnegöl, Yenişehir, Akhisar ve Geyve taraflarında vakfına bağlı köy ve mezralarının olduğu ve müderrisin buraları iltizam yoluyla tasarruf ettiği belirtilmiştir.

Yine bazı medreselerin, bağlı oldukları vakıfların mütevellilik hizmeti ile birlikte müderrise tevcih edildiği görülmektedir. Süleyman Paşa, Veliyyüddinzâde Ahmed Paşa, Sarrâfiye, Peri Peyker(?), Molla-yı Cedîd, Hüseyin Paşa medreseleri mütevellilik vazifesi ile beraber tevcih edilen medreselerdir.

Bazı müderrislerin yevmiyeleri ise, başka vakıflardan gelen para ile takviye edilmekteydi. Mesela; Emir Sultan Medresesi için, 50 akçe kendi vakfından ve 20 akçe de Cezerî Kasım Paşa vakfından olmak üzere 70 akçe yevmiyeye sahip olduğu belirtilmiştir. Yine Va'ziye Medresesi için de 35 akçe Yıldırım Bayezid Vakfı'ndan ve 15 akçe de Suğra Mahkemesi kirasından geliri olduğu kaydedilmiştir. Bu durum; medreselerin bağlı oldukları vakfın geliri yetmediği zaman ya da müderrisine daha fazla kazanç getirmesinin istendiği gibi durumlar karşısında, durumu müsait başka vakıflardan takviye yapılabildiğini göstermektedir.

Eserde, normal maaşlarının yanı sıra aynî yardım ya da onun karşılığı olan parayı ödeyen medreseler ve yaptıkları ödemeler de ayrıntılı bir şekilde verilmiştir. Bu ödemelerin büyük bir kısmı temel gıda maddeleridir. Bunlar; buğday (hınta), şair (arpa), fodula, pirinç (erz), üzüm, badem, bal (asel) gibi elzem olan yiyecek maddelerinin yanı sıra odun (hatab) gibi temel ihtiyaçlardı. Bu ihtiyaçların bir kısmı aynı ödendiği gibi bir kısmının da nakit olarak karşılı ödenmekteydi. Mesela; Çelebi Mehmed Medresesi'ne ait kayıta; senelik olarak verilmesi gereken buğday ve arpanın nakit olarak karşılığı belirtilmiş ve ödemenin bu şekilde yapılacağı kaydedilmiştir. Bu kaydı takip eden, Yıldırım Bayezid, II. Murad, Murad-ı Hüdavendigâr ve Orhan Medreseleri için tutulan kayıtlarda, buğday ve arpa



ödenekleri için, “aynî alınur” notu düşülmek suretiyle ödemenin aynî yapıldığı belirtilmiştir. Yine Ramazan ayı içerisinde, bahar mevsimi girince ve “yaylakıye” adı altında ayni ve nakdi ödemelerin yapıldığı görülmektedir.

Eserde dikkati çeken en önemli husus; aynî ödemelerin en çok kuruluş dönemi Osmanlı padişahlarının Bursa’da kurdukları ve kendi adlarıyla adlandırılan medreselerin müderrislerine yapıldığıdır. Bu medreseler, Orhan, Murad-ı Hüdavendigâr (I. Murad), Yıldırım Bayezid, Çelebi Mehmed ve Murad-ı Hâfî (II. Murad) medreseleridir. Ayrıca II. Murad ve Murad Hüdavendigâr medreselerindeki danışmendlerin alacağı ayni ödemeler de burada kaydedilmiştir. Buna göre danışmentlere haftalık yağ, pirinç, bal ve odun ayni olarak veriliyordu.

Padişahların yaptırdığı bu medreselerin dışında diğer medreselerin müderrislerine ayni olarak fazla bir ödeme yapılmamaktadır. Bu medreseler içinde müderrisi en çok ayni yardım alan medrese; Emir Sultan Medresesi’dir. Burada görev yapan müderrise pirinç, buğday, fodula ve fodula bedeli olarak fazladan buğday verilmekteydi. Buna benzer bir şekilde, Hamza bey, İsa Bey, İshak Paşa, Vaziye medreseleri de, mevleviyet rütbesindeki yüksek yevmiyeli medresler oldukları için, müderrislerine buğday, arpa, fodula gibi gıda maddeleri ödenen diğer medreselerdi.

Bununla beraber orta veya düşü yevmiyeli bazı medreseler de müderrislerine ayni ödeme yapabiliyorlardı. Örneğin 23 akçe yevmiyeli Bayezid Paşa müderrisine senelik Bursa kilesi ile 120 kile buğday veriliyordu. Bazı medreselere ise Bursa’daki başka vakıflardan fodula yardımı gelmekteydi. 20 akçe yevmiyeli Müftü Ahmed Paşa Medresesi’ne, 6’sı Yeşil, 2’si Orhan ve 12’si Muradiye vakıflarından olmak üzere toplam 20 fodula desteği verilmekteydi.

Burada şunu belirtmek gerekir ki; yevmiyesi orta veya düşük olsun, müderrisine hiçbir ayni ödemenin yapılmadığı medreseler de mevcuttu. Özellikle yevmiyesi 10 akçenin altında

olan medreseler ise, istisnalar hariç, müderrisine herhangi bir ayni yardım yapılmayan medreselerdi.

### **Sonuç**

Osmanlı İmparatorluğu'nda müderrislerin gelirleri derecelerine göre değişmekteydi. Yüksek dereceli medreselerde görev yapan müderrisler yüksek gelire sahipken, düşük dereceli medreselerin müderrisine sağladığı gelir de düşüktü. Müderrisler, çoğu zaman medresenin bağlı olduğu vakıftan daha önce belirlenmiş miktarda gelire sahipken kimi de medresenin bağlı olduğu vakfa ait toprakların iltizam yoluyla işletilmesi yoluyla geçimini sağlardı. Bazı medreselerin gelirleri müderrisin ücretine yetmediği zaman başka vakıflardan takviye yapılırdı. Yine müderrisin geçim sıkıntısı yaşamaması için, bazı durumlarda, medresenin bağlı olduğu vakfın mütevellilik hizmetinin de müderrisin uhdesine verildiği görülmektedir.

Müderrislerin normal gelirine ek olarak aldığı en önemli katkı ise; bağlı olduğu vakıftan aldığı temel ihtiyaç maddeleridir. Bunların çoğu; buğday, arpa, fodula, pirinç, yağ, bal gibi gıda maddelerinin yanı sıra; yaylakıye, bahariye ve Ramazaniye adı altında para, kumaş ve fazladan erzak gibi ayni yardımlardı. Ancak bazı müderrisler, bu ayni yardımlar yerine bunların para olarak karşılığını almaktaydı. Bu tip yardımların ise daha çok yüksek rütbeli müderrislere yapıldığı görülmektedir.

Müderrislerin normal gelirlerine ek olarak nakdî veya aynî yardımlar almaları bize; Osmanlı İmparatorluğu'nun bilim adamlarına ve eğitim-öğretime verdiği önemi gözler önüne sermektedir.

### **Kaynaklar**

#### **Arşiv Kaynakları, Yayınlanmış Belgeler ve Kaynak Eserler**

##### ***Millet Kütüphanesi***

*Mecmû'a-i eş'ar ve fevâid*, Millet Kütüphanesi, AEMnz, 726/1

##### ***Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi (TSMA)***

Defter No: 5604, 5375, 10053.

- Ahmed Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, İstanbul, 1309
- Akgündüz, Ahmet, *Osmanlı Kanûnnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*, IV, VII ve VIII, İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, 1994.
- Fatih Sultan Mehmed, *Kânûnnâme-i Âl-i Osman* (Tahlil ve Karşılaştırmalı Metin), Haz. Abdülkadir Özcan, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2003.
- Fatih Sultan Mehmed, *Atam Dedem Kanunu Kanunâme-i Âl-i Osman*, Haz. Abdülkadir Özcan, İstanbul: Yitik Hazine Yayınları, 2013.
- Gök, İlhan, *İstanbul Büyükşehir Kütüphanesi MC. O. 71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn'âmât Defteri (Transkripsiyon, Değerlendirme)*, Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2014.
- Gökçe, Turan, "934 (1528) Tarihli Bir Deftere Göre Anadolu Vilâyeti Medreseleri ve Müderrisleri", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, S. XI, 1994, s. 163-175.
- Yıldırım, Alper, *Müstakimzade Süleyman Saadeddin'in Devhatü'l-Meşâyih Osmanlı Şeyhü'l-İslamlarının Biyografileri Adlı Eserinin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.
- Araştırma - İnceleme Eserleri**
- Alan, Ercan, "Yeni Bir Belgeye Göre XVI. Yüzyılın İlk Yarısında Rume-  
li Medreseleri ve Müderrisleri", *Turkish Studies*, 12/1, 2017, 1-32.
- Develioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın  
Kitabevi, 2002.
- Gök, İlhan, "İN'âmât Defteri Çerçevesinde II. Bayezid Dönemi İstanbul  
Medreselerine Bakış", *Mavi Atlas*, 2014, Sayı: 3, s. 66-78.
- Hızlı, Mefail, *Bursa Medreseleri*, İstanbul: İz Yayıncılık, 1998.
- Hızlı, Mefail, "Osmanlı Eğitim-Öğretim Tarihi Konusunda Önemli Bir  
Kaynak: "Müderrisîn Vezâîfî"", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakül-  
tesi Dergisi*, S. 8, C. 8, 1999, s. 97-133.
- Hızlı, Mefail, *Mahkeme Sicillerine Göre Bursa Medreselerinde Eğitim-  
Öğretim*, İstanbul: Emin Yayınları, 2013.

İpşiri, Mehmet, "Buk'a", *DİA*, VI, İstanbul, 1992, s. 386-387.

İpşiri, Mehmet, "Medrese", *DİA*, XXVIII, Ankara, 2003, s. 327-333.

İpşiri, Mehmet, "Müderriş", *DİA*, XXXI, İstanbul, 2006, s. 468.470.

Unan, Fahri, "Mevleviyet", *DİA*, XXIX, Ankara, 2004, s. 467-468.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti'nin İlimiye Teşkilatı*, Ankara: TTK, 1988.

### **Ek: Mecmû'a-i Eş'ar ve Fevâid İsimli Eserin İlgili Kısımının Transkripsiyonu**

[42a]

#### **Mahrûse-i Burusa Medârisinin Müderrişleri Olan Efendilere Ta'yin Olunan Vezâif**

##### **Vezâif-i Medrese-i Çelebi Sultân Mehmed Hân Der-Burusa**

Vazîfe-i Yevmiyye: Akçe 196.

Senevî Hınta: Bâ-kile-i Burusa 990. Be-her kile-i Burusa hıntaya altmışar akçe virilür. Bâ-fermân- âlî.

Senevî Şâir: Bâ-kile-i Burusa 240. Beş kileye bir guruş virilür.

Senevî Bâdâm: Kıyye 20.

Yevmiyye Fodula: Kıt'a 176.

Ramazâniye Pirinç: Kile 82.

Ramazâniye Revgan-ı Sâde: Kıyye 98.

Bedel-i Aş: Guruş 20.

Senevî Yaylakiye: Guruş 35.

Bahâriye Üç Ay Ziyâde Alınan Fodula: Kıt'a 40.

##### **Vezâif-i Medrese-i Yıldırım Bâyezîd Hân Der-Burusa**

Vazîfe-i Yevmiyye: Akçe 110.

Senevî Hınta: Bâ-kile-i Bursa 1290. Aynî hınta alınur.

Senevî Şâir: Bâ-kile-i Bursa 200. Aynî alınur.

Yevmiyye Fodula: Kıt'a 40.

Bedel-i Aş ve Ramazâniye Üzüm: Kıyye 100.

Ramazâniye Pirinç: Kile 5.

Bahâriye: Guruş 13.

Yaylâkiye: Guruş (Boş).

**Vezâif-i Medrese-i Sultân Murâd Hân-ı Hâfi Der-Burusa**

Vazife-i Yevmiyye: Akçe 178.

Senevî Hint: Bâ-kile-i Bursa 610. Aynî alınur.

Senevî Şaîr: Bâ-kile-i Bursa 160. Aynî alınur.

Yevmiyye Fodula: Kıt'a 36.

Ramazâniye Revgan-ı Sâde: Kıyye 55.

Ramazâniye Asel: Kıyye 30.

Ramazâniye Piriñç: Kile 322.

Ramazâniye ve Bahâriye: Aded 3000.

Senevî Hatab: Yük 37. Dört adedi bir yük i'tibâr olunur.

**Dânişmendler İçün**

Be-her Haftada Erz: Kıyye 5.

Revgan-ı Sâde: Kıyye 1.

Asel: Kıyye 1.

Hatab: Yük 4

A'yânı tamamen alına gelmiştir.

**Vezâif-i Medrese-i Gâzî Hüdâvendigâr Der-Burusa**

Vazife-i Yevmiyye: Akçe 177.

Senevî Hint: Bâ-kile-i Bursa 260. Aynî alınur.

Ramazâniye Piriñç: Kile 272.

Ramazâniye Revgan-ı Sâde: Kıyye 55.

Ramazâniye Asel: Kıyye 21.

Yevmiyye Fodula: Kıt'a 55.

Yaylâkiye: Guruş 19.

Senevî Hatab: Yük 4000. Dört adedine bir hamule i'tibâr olunur.

**Dânişmendler İçün**

Haftada Piriñç: Kıyye 5.

Haftada Revgan-ı Sâde: Kıyye 1.

Haftada Revgan-ı Zeyt: Kıyye 2.

Haftada Hatab: Aded 28. Dört adedi bir hamuledir.

[42b]

**Vezâif-i Medrese-i Sultân Orhan Der-Bursa**

Vazîfe-i Yevmiyye: Akçe 140.

Senevî Hınta: Bâ-kile-i Bursa 90. Aynî alınur.

Ramazâniye Piriñç: Kile 17.

Ramazâniye Asel: Kıyye 61.

Ramazâniye Revgan-ı Sâde: Kıyye 6.

Yevmiyye Fodula: Kıt'a 72.

Yaylâkiye: Guruş 242.

**Vezâif-i Medrese-i Hazret-i Emîr Kuddise Sirruh El-hatîr**

Vazîfe-i Yevmiyye: 50 Akçe Kendi Vakfından, 20 Akçe Cezerî Kâsım Paşa Vakfından, 70.

Senevî Hınta: Bâ-kile-i Bursa 48.

Senevî Piriñç: Kile 24.

Yevmiyye Fodula: Kıt'a 36.

Fodula Bedeli Senevî Alınan Hınta: Bâ-kile-i Bursa 198.

(Boş): Kıyye 36.

**Vezâif-i Medrese-i Süleyman Paşa Der-Burusa**

**Maa't-tevliyedir**

İnegöl-i Bursa ve Yenişehir-i Bursa ve Akhisar ve Geyve taraflarında kura ve mezârî' vardır. Müderrisi gayriye iltizâm ider.

**Vezâif-i Medrese-i Veliyyüddin-zâde Ahmed Paşa Der-Burusa**

**Maa't-tevliyedir**

Akdeniz Boğazı taşrasında Boğça Ada'ya muhâzî Gebekli(?) dimekle şehir kır ve mezârî' vardır. Müderrisi gayriye iltizâm ider.

**Vazîfe-i Medrese-i Hamza Bey Der-Bursa**

Vazîfe-i Yevmiyye: Akçe 90.

Senevî Hinta: Bâ-kile-i İnegöli 120. İnegöl'den alınur.

Senevî Şaîr: Bâ-kile-i İnegöli 60. İnegöl'den alınur ve on kile Bursa ile on beş gelür.

**Medrese-i Hançeriye**

Yevmiyye-i Vazîfe: Akçe 80.

Yıldırım'dan Fodula: Kıt'a 6.

Yeşil'den: Kıt'a 4.

**Medrese-i İsa Bey**

Yevmiyye-i Vazîfe: Akçe 73.

Senevî Hinta: Bâ-kile-i Bursa 120.

Senevî Şaîr: Bâ-kile-i Bursa 120.

Sultân Murâd-ı Sâni'den Fodula: Kıt'a 6.

**Medrese-i Kadriye**

Yevmiyye-i Vazîfe: Akçe 70

**Medrese-i İvaz Paşa**

Yevmiyye-i Vazîfe: Akçe 75.

Orhan'dan Fodula: Kıt'a 4.

**Medrese-i Molla Yegân**

Yevmiyye-i Vazîfe: Akçe 70.

Yıldırım'dan Fodula: Kıt'a 6.

**Medrese-i Va'ziye**

Vazîfe-i Yevmiye: 35 Yıldırım Bâyezîd'den, 15 Suğrâ Mahkemesi Kirâsi 50.

Hinta-i Senevî: Kile 120. Yüz Kileden.

Şaîr-i Senevî: Kile 100.

Yıldırım'dan Fodula: Kıt'a 8.

Orhan'dan Fodula: Kıt'a 4.

[43a]

**Medrese-i İshak Paşa**

Yevmiyye: 80.

Senevî Hınta: Kile 120.

Senevî Şair: Kile 100.

Orhan'dan Fodula: 12.

**Medrese-i Şahin Lala**

Yevmiyye-i Vazîfe: Akçe 66.

Gayr-ı Vâsıl: 6.

Orhan'dan Fodula: Kıt'a 2.

**Medrese-i Mollâ Hüsrev**

Yevmiyye-i Vazîfe: Akçe 51.

Emîr Sultân'dan Fodula: Kıt'a 2.

**Medrese-i Çendik(?)**

Yevmiyye-i Vazîfe: Akçe 40.

Orhan'dan Fodula: Kıt'a 8.

**Medrese-i Esseyyid Hüseyin Erzincânî**

Yevmiyye-i Vazîfe: Akçe 38.

Gayr-ı Vâsıl Rakabedir. Vüs'at gelse dahi vazife vardır.

**Medrese-i Mollâ Fenârî**

Yevmiyye-i Vazîfe: Akçe 33.

Gayr-ı Vâsıl da Vardır.

**Medrese-i Bâyezîd Paşa**

Yevmiyye-i Vazîfe: Akçe 23.

Senevî Hınta: Bâ-kile-i Bursa 120.

Yeşil'den Fodula: Kıt'a 6.

**Medrese-i Kösec Ali Paşa**

Vazîfe-i Yevmiyye: Akçe 32.

Yeşil'den Fodula: Kıt'a (Boş)

**Medrese-i Sarrâfiye**

**Maa't-tevliyedir**

Yevmiyye-i Vazîfe: Akçe 22.



Yeşil'den Fodula: Kıt'a 8.

Orhan'dan Fodula: Kıt'a 2.

**Medrese-i Müfti Ahmed Paşa**

Yevmiye-i Vazife: Akçe 20.

Yeşil'den Fodula: Kıt'a 6.

Orhan'dan Fodula: Kıt'a 2.

Murâdiye'den Fodula: Kıt'a 12.

**Medrese-i Kâsım Subaşı**

Yevmiye-i Vazife: Akçe 22.

**Medrese-i Peri Peyker(?)**

**Maa't-tevliyedir**

Yevmiye-i Vazife: Akçe 14.

**Medrese-i Mollâ-yı Cedîd**

**Maa't-tevliyedir**

Vazife-i Yevmiye: Akçe 27.

Muâdiye'den Fodula: Kıt'a 2.

**Medrese-i Arabiye**

Vazife-i Yevmiye: Akçe 22.

Murâdiye'den Fodula: Kıt'a 4.

**Medrese-i Gökdere**

Yevmiye-i Vazife: Akçe 15.

**Medrese-i Hüseyin Çelebi**

Yevmiye-i Vazife: Akçe 222(?).

**Medrese-i Veled-i Abdurrahman**

Yevmiye-i Vazife: Akçe 15.

**Medrese-i Hüseyin Paşa**

**Maa't-tevliyedir**

Yevmiye-i Vazife: Akçe 18.

Yıldırım'dan Fodula: Kıt'a 3.

**Medrese-i Esediyye**

Yevmiyye-i Vazîfe: Akçe 8.

Orhan'dan Fodula: Kit'a 4.

[43b]

**Medrese-i Kara Mustafa Paşa**

Yevmiyye-i Vazîfe: Akçe 15.

**Medrese-i Süleyman Paşa Der-İznik**

Yevmiyye-i Vazîfe: Akçe 15.

**Medrese-i Hasan Paşa**

Yevmiyye-i Vazîfe: Akçe 4.

**Medrese-i Leys-zâde**

Yevmiyye-i Vazîfe: Akçe 3.

**Medrese-i Göbekli**

Yevmiyye-i Vazîfe: Akçe 3.

**Medrese-i Pir Esîr Der-Câmi'-i Kebîr**

Yevmiyye-i Vazîfe: Akçe 3.

**Dersiye-i El-hâc Süleyman Der-Câmi'-i Kebîr**

Yevmiyye-i Vazîfe: Akçe 10.